

**ISSN: 1814 - 6961**  
**E-ISSN: 2788-9718**

# **ОТАН ТАРИХЫ**

## **ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛ**

**Үш айда бір рет шығатын ғылыми журнал**  
**2021, № 4 (96)**

**4 /2021**

**Бас редактор**  
Қабылдинов Зиябек Ермұханұлы

**Редакциялық алқа**

*Абдырахманов Толобек Абылович – тарих ғылымдарының докторы, профессор, И. Арабаев атындағы Қырғыз Мемлекеттік университетінің ректоры (Қырғызстан).*

*Аязан Бүркітбай Ғелманұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Мемлекет тарихы институты директорының орынбасары (Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан).*

*Әбусейітова Меруерт Қуатқызы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА корр.-мүшесі. Р.Б. Сүлейменов атындағы Шығыстану институтының тарихи материалдарды зерттеу жөніндегі республикалық орталығының директоры, ЮНЕСКО-ның «Ғылым және руханият» кафедрасының меңгерушісі (Алматы қ., Қазақстан).*

*Әбіл Еркін Аманжолұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Мемлекет тарихы институтының директоры (Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан).*

*Әжіғали Серік Ескендірұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Шығыс елдері архитектурасы Халықаралық академиясының корр.-мүшесі, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының бас ғылыми қызметкері (Алматы қ., Қазақстан).*

*Әлімбай Нұрсан – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік музейінің директоры (Алматы қ., Қазақстан).*

*Жұмағұлов Қалқаман Тұрсынұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті, «Дүниежүзі тарихын зерттеу орталығының» директоры, Геттинген университетінің (Германия) құрметті профессоры (Алматы қ., Қазақстан).*

*Смағұлов Оразақ Смағұлұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Италияның Болонья Ғылым Академиясының мүше корреспонденті, ҚР Ұлттық музейінің физикалық антропология лабораториясының меңгерушісі (Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан).*

*Кудряченко Андрей Иванович – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Украина Ұлттық ғылым академиясының Дүниежүзі тарихы институтының директоры (Украина).*

*Көмеков Болат Ешмұхамедұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университетінің Қыпшақтану Халықаралық институтының директоры, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразиялық Ұлттық университетінің профессоры (Алматы қ., Қазақстан).*

*Любичанковский Сергей Валентинович – тарих ғылымдарының докторы, профессор, Орынбор Мемлекеттік Педагогикалық университетінің Ресей тарихы кафедрасының меңгерушісі (РФ)*

*Мұхтар Әбілсейіт Қапизұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, «Сарайшық» Мемлекеттік тарихи-мәдени қорығының директоры, (Атырау қ., Қазақстан).*

*Петер Финке (Dr. Peter Finke) – PhD, Макс Планк атындағы Институт, Цюрих университеті (Швейцария)*

*Сыдықов Ерлан Бәтташұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің ректоры (Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан).*

*Уяма Томохико – PhD, Хоккайдо университетінің Славян-Еуразиялық зерттеулер орталығының профессоры (Жапония).*

**Жауапты редактор**

Құдайбергенова Айжамал Ибрагимқызы

**Ғылыми редактор**

Қозыбаева Махаббат Мәлікқызы

**Жауапты хатшы**

Мурзаходжаев Қуаныш Мәдиұлы

**Техникалық хатшы**

Зикирбаева Венера Серікқызы

**Главный редактор**  
Кабульдинов Зиябек Ермуханович

**Редакционная коллегия**

*Абдырахманов Толобек Абылович – доктор исторических наук, профессор, ректор Кыргызского государственного университета имени И. Арабаева (Кыргызстан)*

*Абусеитова Меруерт Хуатовна – доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. НАН РК, директор Республиканского центра по изучению исторических материалов Института востоковедения имени Р.Б. Сулейменова, заведующая кафедрой ЮНЕСКО «Наука и духовность» (г. Алматы, Казахстан)*

*Алимбай Нурсан – кандидат исторических наук, профессор, директор Центрального государственного музея Республики Казахстан (г. Алматы, Казахстан).*

*Абиль Еркин Аманжолович – доктор исторических наук, профессор, директор Института истории государства (г. Нур-Султан, Казахстан)*

*Аяган Буркитбай Гелманович – доктор исторических наук, профессор, заместитель директора Института истории государства, (г. Нур-Султан, Казахстан)*

*Ажигали Серик Ескендиорович – доктор исторических наук, профессор, чл.-корр. Международной академии архитектуры стран Востока, главный научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова (г. Алматы, Казахстан)*

*Жумагулов Калкаман Турсынович – доктор исторических наук, профессор, почетный профессор Гёттингенского университета в Германии, директор Республиканского научно-исследовательского центра по изучению всемирной истории Казахского национального университета имени аль-Фараби (г. Алматы, Казахстан)*

*Исмагулов Оразак Исмагулович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, член-корр. Болонской АН (Италия), заведующий лабораторией физической антропологии Национального музея РК (г. Нур-Султан, Казахстан)*

*Кудряченко Андрей Иванович – доктор исторических наук, профессор, директор Института всемирной истории Национальной академии наук Украины (Украина)*

*Кумеков Болат Ешмухамбетович – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, директор Международного института кипчаковедения Казахского национального университета имени аль-Фараби, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (г. Алматы, Казахстан)*

*Любичанковский Сергей Валентинович – доктор исторических наук, профессор, заведующий кафедрой истории России Оренбургского государственного педагогического университета (Россия)*

*Мухтар Абилсейит Капизулы – доктор исторических наук, профессор, директор Государственного историко-культурного музея-заповедника «Сарайшық» (г. Атырау, Казахстан)*

*Петер Финке (Dr. Peter Finke) – доктор PhD, Институт Макса Планка, университет Цюриха (Швейцария)*

*Сыдыков Ерлан Батташевич – доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, ректор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева (г. Нур-Султан, Казахстан)*

*Уяма Томохико – PhD, профессор Центра славянско-евразийских исследований Университета Хоккайдо (Япония)*

**Ответственный редактор**

Кудайбергенова Айжамал Ибрагимовна

**Научный редактор**

Козыбаева Махаббат Маликовна

**Ответственный секретарь**

Мурзаходжаев Куаныш Мадиевич

**Технический секретарь**

Зикирбаева Венера Сериковна

**Chief editor**  
Kabuldinov Ziyabek Yermukhanovich

**Members of editorial board**

*Abdyrakhmanov Tolobek Abylovich – doctor of historical sciences, professor. Rector of I. Arbaev Kyrgyz State University (Bishkek, Kyrgyzstan)*

*Abuseitova Meruert Huatovna – doctor of Historical Sciences, Professor, Corresponding Member of National Academy of Science Republic of Kazakhstan, Director of the Republican Center for the Study of Historical Materials of the Institute of Oriental Studies named after R.B. Suleimenov, Head of the UNESCO Department “Science and Spirituality” (Almaty, Kazakhstan)*

*Alimbay Nursan – candidate of historical sciences, professor, Director of the State Museum Republic of Kazakstan (Almaty, Kazakhstan)*

*Abil Yerkin Amanzholuly – doctor of historical sciences, professor, director at Institute of history of the state (Nur-Sultan, Kazakhstan)*

*Ayagan Burkitbai Gelmanovich – doctor of historical sciences, professor, deputy director at Institute of history of the state (Nur-Sultan, Kazakhstan)*

*Azhigali Serik Eskendirovich – doctor of historical sciences, professor, corresponding member of eastern countries international academy of architecture, chief researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ehnology (Almaty, Kazakhstan)*

*Zhumagulov Kalkaman Tursunovich – doctor of historical sciences, academician, professor at Al-Farabi Kazakh National University. Director of the Research Center on World History Studies. Emeritus Professor of German Göttingen University (Almaty, Kazakhstan)*

*Ismagulov Orazak Ismagulovich – Doctor of Historical Sciences, professor, academician of the National Academy of Sciences of the Kazakhstan Republic, member-correspondent of Bologna Academy of Sciences (Italy), head of the laboratory of Physical Anthropology of the National museum of Kazakhstan Republic (Nur-Sultan, Kazakhstan)*

*Kudriachenko Andrey Ivanovich – doctor of historical sciences, professor, director of Institute of World History of the National Academy of Sciences of Ukraine (Kiev, Ukraine)*

*Kumekov Bolat Yeshmukhameduly – doctor of historical sciences, professor, National Academy of Science Republic of Kazakhstan, director at International Institute of Kipchak Studies, Al-Farabi Kazakh National University (Almaty, Kazakhstan)*

*Sergey V. Lyubichankovskiy – doctor of historical sciences, professor, Head of the Department of Russian History, Orenburg State Pedagogical University (Russia)*

*Mukhtar Abilsseit Kapizuly – doctor of historical sciences, professor, director of the State Historical and Cultural Museum-Reserve “Sarayshyk” in Atyrau (Atyrau, Kazakhstan)*

*Peter Finke – PhD, Max Planck Institute, University of Zurich (Switzerland)*

*Sydykov Yerlan Battashevich – doctor of historical sciences, professor, National Academy of Science Republic of Kazakhstan. Rector of the L.N. Gumilev Eurasian National University (Nur-Sultan, Kazakhstan)*

*Uyama Tomohiko – PhD, professor at Slavic Research Center, Hokkaido University (Japan)*

**Executive Editor**

Kudaibergenova Aizhamal Ibragimovna

**Executive Secretary**

Murzakhodzhayev Kuanysh Madievich

**Scientific Editor**

Kozybayeva Makhabbat Malikovna

**Technical secretary**

Zikirbayeva Venera Serikovna

**Редакцияның мекен-жайы:**

050100, Қазақстан Республикасы,  
Алматы қ., Шевченко көшесі, 28,

Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты,

«Отан тарихы» журналының редакциясы

Телефон: +7 (727) 272-46-54

E-mail: [Otanhistory@gmail.com](mailto:Otanhistory@gmail.com)

Электрондық мекен-жай:

<http://infohistory.info>

Журнал 1998 жылдан бастап шығады.

Қазақстан Республикасының Ақпарат және қоғамдық келісім министрлігінде

1998 ж. 9 наурызда тіркеліп, N 158-ж кәуәлігіне ие болды.

Мақалаларды қайта бастырып жариялағанда, микрофильмге және басқа да көшірмелерге түсіргенде міндетті түрде журналға сілтеме жасау қажет.

ЕСКЕ АЛУ  
ПАМЯТЬ  
MEMORY

FTAMP 03.20

DOI 10.51943/1814-6961\_2021\_4\_248

АКАДЕМИК МАНАШ ҚОЗЫБАЕВ – ТӘУЕЛСІЗДІК САНАНЫҢ ЖАРШЫСЫ  
(ҒАЛЫМНЫҢ 90 ЖЫЛДЫҒЫНА)Нәбижан Мұқаметханұлы<sup>1\*</sup><sup>1</sup>Әл-Фараби ат. ҚазҰУ, Қазіргі заманғы Қытайды зерттеу орталығы. Алматы, Қазақстан

\*Автор-корреспондент

E-mail: nabizhan.muhametkhanuly@gmail.com

**Түйіндеме.** Мақалада тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, көрнекті қоғам, мемлекет және ғылым қайраткері, ғұлама ғалым Манаш Қабашұлы Қозыбаевтың Кеңес Одағы ыдыраудың алдында және ыдыраған соң халқымыздың тарихи санасын жаңғыртып, тәуелсіздік санасын қалыптастыру жолында жасаған еңбектеріне талдау жасалады. Автор адамзат тарихында ұлы қоғамдық өзгерістер қарсаңында және әлеуметтік трансформациялардан кейін де идеологиялық ағарту қозғалысы жүретіні заңдылық. Сондай науқан КСРО ыдырауының алдында және ыдыраған соң да жүрді. Сол бағытта отарлық сана терең сіңген қазақ халқының ой-санасын оятып, тәуелсіз мемлекеттік санасын қалыптастыру үшін Манаш Қозыбаев «тарихшылар әулетін» бастап, жарғақ құлағы жастыққа тимей еңбек етті. Ол жалпы халық жеңіл түсініп, оңай қабылдайтын жалынды публицистикалық жанрды көп қолданып, тарихи, саяси, мәдени-өркеніет және тәуелсіздік ұғымдарын анықтап түсіндіру арқылы қоғамдық ой-сананың өзгеруіне пәрменді ықпал етті. Француз философы, энциклопедияшылар өкілі Дени Дидроның сол замандағы ғылым, білім мен ұғымдарды жүйелеп шықаны сияқты Манаш Қабашұлы да энциклопедист ағартушы, тәуелсіздік сананың жаршысы бола білді деп санайды.

**Кілт сөздер:** тәуелсіз сана, тәуелсіздік, рухан жаңғыру, құндылық, әлеуметтік даму.

МРНТИ 03.20

АКАДЕМИК МАНАШ КОЗЫБАЕВ – ВЕСТНИК СОЗНАНИЯ НЕЗАВИСИМОСТИ  
(К 90 ЛЕТИЮ УЧЕНОГО)Набижан Мукаматханұлы<sup>1\*</sup><sup>1</sup>КазНУ им. Аль-Фараби, Центр исследований современного Китая, Алматы, Казахстан

\*Автор-корреспондент

E-mail: nabizhan.muhametkhanuly@gmail.com

**Аннотация.** В статье представлен анализ трудов доктора исторических наук, профессора, академика НАН РК, видного общественного, государственного и научного деятеля, ученого Манаша Кабашевича Козыбаева, сделанных до и после распада Советского Союза для возрождения исторического сознания нашего народа и формирования сознания независимости. Автор отмечает, что в истории человечества происходит движение идеологического просвещения даже накануне великих общественных перемен и после социальных преобразований. Такая же кампания шла до и после распада СССР. В то время Манаш Козыбаев начинал «династию историков» и трудился не покладая рук, чтобы пробудить и сформировать казахского народа независимое государственное сознание. Он активно способствовал изменению общественного сознания, используя пламенный публицистический жанр, который население в целом легко понимает и легко воспринимает, определяя исторические, политические, культурно-цивилизационные концепции и понятие независимости. Подобно тому, как французский философ, представитель энциклопедистов Дени Дидро систематизировал науку, знания и понятия того времени, Манаш Кабашевич тоже считается энциклопедистом-просветителем, предвестником сознания независимости.

**Ключевые слова:** независимое сознание, независимость, духовное просвещение, ценность, социальное развитие.

**ACADEMICIAN MANASH KOZYBAYEV – HERALD OF INDEPENDENCE CONSCIOUSNESS  
(TO THE 90TH ANNIVERSARY OF THE SCIENTIST)****Nabizhan Mukametkhanuly<sup>1\*</sup>**<sup>1</sup>Kazakh National University named after Al-Farabi, Center for Modern China Studies, Almaty, Kazakhstan

\*Corresponding author

E-mail: nabizhan.muhametkhanuly@gmail.com

**Abstract.** The article presents an analysis of the works of Doctor of Historical Sciences, Professor, academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, prominent public, state and scientific figure, scientist Manash Kabashevich Kozybayev, made before and after the collapse of the Soviet Union for the revival of the historical consciousness of our people and the formation of consciousness of independence. The author notes that in the history of mankind there is a movement of ideological enlightenment even on the eve of great social changes and after social transformations. The same campaign went on before and after the collapse of the USSR. At that time, Manash Kozybayev started the "dynasty of historians" and worked tirelessly to awaken and form an independent state consciousness among the Kazakh people. He actively contributed to the change of public consciousness, using a fiery journalistic genre, which the population easily understands and perceives, defining historical, political, cultural and civilizational concepts and the understanding of independence. Just as the French philosopher, the representative of the encyclopedists Denis Diderot systematized the science, knowledge and concepts of that time, Manash Kabashevich is also considered an encyclopedist-educator, a harbinger of the consciousness of independence.

**Key words:** independent consciousness, independence, spiritual enlightenment, value, social development.

Қазақстан Республикасы тәуелсіздігіне 30 жылы толуы қарсаңында Тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, көрнекті қоғам, мемлекет және ғылым қайраткері, ғұлама ғалым Манаш Қабашұлы Қозыбаевты еске алғанымызда алдымен ол кісінің Ел тәуелсіздігі үшін сіңірген еңбектерін көбірек дәріптегеніміз керек деп санаймын. Әрине, Манаш Қабашұлының бүкіл еңбегі Елі үшін істелген, дей тұрғанымен оның халқымыздың тарихи санасын жаңғыртып, тәуелсіздік санасын қалыптастыру жолында еткен ерен еңбегінің маңызы тіптен айырықша.

Адамзат тарихында белгілі бір түбегейлі қоғамдық өзгерістер қарсаңында және өзгерістерден кейін азаматтар санасын жаңғырту мақсатында ағартушылық науқаның өрістейтіні заңдылық. Мұндай насихат толқыны КСРО ыдырауының алдында және ыдыраған соң да жүргізілген. Сонда патшылық Ресейге және Кеңес Одағына отарланған елдер өз халқының тәуелсіздік санасын ояту мен қалыптастыру үшін аса зор ағартушылық сипаттағы идеологиялық үгіт-насихаттар жүргізді. Сол бағытта санасы терең отарланған қазақ халқының тәуелсіздік ой-санасын ояту мен қалыптастыру жолында жарғақ құлағы жастыққа тимей қалам тербеп, жар салған ғылыми қайраткердің бірі және бірегейі - Манаш Қабашұлы Қозыбаев болды десем артық айтқандық болмас. Өйткені ол кісінің сол жылдары жанкешті еңбек етіп бұрқыратып мақала жариялап, залды жаңғыртып баяндамалар жасағанын көзімізбен көріп көңлімізге тоқығанымыз бар. Бүгінгі таңда оның бәрі құнды мұра ретінде зерттеу нысанымызға айналып отыр.

Қазірге дейін Манаш Қабашұлы Қозыбаевтыңартына қалдырған еңбектері негізінен жинақталып баспадан шықты деуге болады. Ол кісінің көзі тірісінде және өмірден өткен соң жазылған «Академик Манаш Қозыбаев» (Академик Манаш Қозыбаев, 2001), «Жұлдызы жанған ғұлама» (Жұлдызы жанған, 2003), «Манаш Қозыбаев – Человек в истории» (Манаш Қозыбаев – Человек, 2006), «Академик М.Қ. Қозыбаев: ғұлама ғалым, ірі қоғам қайраткері» (Асылбеков, Толенова, 2014), «Манаш Қозыбаев өнегелі өмір» (Мұтанов, 2016), «Тарихшы және оның заманы» (Историк, 2021) сынды еңбектер - ғалым жөніндегі танымымызды тереңдете түсекені анық.

Академиктың биобиблиографиялық көрсеткішінде берілген мәліметте «М. Қозыбаев 800-ден астам ғылыми және ғылыми-көпшілік еңбектердің, соның ішінде 30 монографияның (оның 18-і бірлескен авторлықпен), 50-ден астам ұжымдық еңбектердің, оқулықтар мен оқу құралдарының авторы. Ол еңбектердің асым көпшілігі Қазақстанның тәуелсіздік жылдарында жарық көргенін атап айтқан жөн. М. Қозыбаевтың тек соңғы 10 жыл ішінде еңбектері мен зерттеулері және мақалалары мен ғылыми конференцияларда жасаған баяндамалары 9 томды құрайды» (Асылбеков, Толенова, 2014:18), – дейді белгілі ғалым Қайдар Алдажұманов ағамыз.

Шынында Манаш Қабашұлы егемендіктің алғашқы он жылында, яғни ғұмырының соңғы он жылында (ақтық деміне дейін) «тарихшылар әулетін» бастап, ұлтымыздың тәуелсіздік санасын

қалыптастыру жолында «бұрқылдатып» (Манаш аға сөзі) жасаған жұмысы нәтижелі де жемісті болды. Сондықтан да академик Кенжеғали Сағадиев: «Манаш Қабашұлының тәуелсіздік тұсында жарық көрген еңбектері осыған дейінгі 33 жыл бойы жарияланған зерттеулерінен сапа мен мазмұн тұрғысынан да, сан жағынан да асып түсті», – деп бағалайды (Жұлдызы жанған, 2003:16).

Манаш Қабашұлының артына қалдырған 800-ден астам еңбегі мазмұны жағынан негізінен қазақ тарихындағы ақтаңдақтарды толтыруға және ұлттық жадыны, тәуелсіздік сананы қалыптастыруға арналған құнды еңбектер деп қарауға болады. Ендеше академиктің халқымыздың ұлттық тәуелсіздік санасын қалыптастыру бойынша жариялаған еңбектерінен бірер үзінділер келрейік.

Ғалым өзінің 1990 жылы тамызда тілшіге берген сұхбатында: «Біз ұлт болып қалыптастық. «Еліміздің еңсесі көтерілсін десек, ел-жұрт болып егемендікке жетуге күш салайық» (Қозыбаев, 1998: 6),- деген үндеу тастайды. Сондай-ақ ол «көптен бері ойланып жүрген мәселенің бірі – республикамыздың гербі. Сталиннің кезінде шаруалар мен жұмысшылардың ынтымағын белгілейтін орақ, балға белгісі бар, егістіктің масағы көрсетілген Совет Одағының Грбі көп тиражбен тарады. Біздің республикамыздың Гербі соған тым ұқсас, тіпті КСРО-ның гербінен ажыратып алудың өзі қиын. Өйткені, онда қазақ халқының ұлттық бет-бейнесін ажарлайтын ешқандай ерекше белгі жоқ. Сондықтан еліміздің, ұлтымыздың ерекшелігін айқындай әрі айшықтай түсетін жаңа гербін жасау үшін конкурс жариялауымыз қажет» (Қозыбаев, 1998:12), – деп ұсыныс жасайды. Академиктің бұл үндеуді кезінде халқымыздың тәуелсіздік ой-санасын оятқаны және елді егемендік үшін күреске жұмылдыруға зор әсер еткені сөзсіз.

Академик тарихи мысалдар арқылы ұлттық сананы оятып, тәуелсіздік сананы қалыптастыруға қызмет етті. Ол: «Біз, қазақ халқы көп қуғын-сүргін көргенбіз. Қайғылы «Ақтабан шұбырынды» қазақ жеріне бір ғана келмеді, не сан оралды. Тек ХХ ғасырда 1916 жылғы ойранда 60 мыңнан астам адам патша жендеттерінің қолынан қаза тапты. Дүркіреп көшкен елдің тозығы ғана Отанға ашығып, тарығып зорға жетті. Қазақстан мен Қытай, Ауған арасында қырылған халықтың есебі жоқ. 1921-1922 жылдарғы аштық 2 миллион 250 мың адамды қармағына іліктірді. 1931-1933 жылдардағы қызыл қырғын 2 миллион 200 мың адамның тағдырын біржолата қиды» (Қозыбаев, 1998:18), – деп жазудағы мақсаты – дербестігінен айырылған халықтың көрген және көретін азабын аңартуарқылы тәуелсіздікті дәріптеу екені айдан анық. Сондықтан да Манаш Қабашұлы: «Қазақ – неше түрлі қиямет замандарды басынан өткізген халықтардың бірі. Ол ішпеген у жоқ» (Қозыбаев, 1998:71), – деп атап көрсеткен.

Ғалым еліміздің тәуелсіздікке қол жеткізген кездегі қазақ халқының рухани жағдайына тарихи тұрғыдан талдау жасай келіп: «Қазақтың ғасырлар бойы тарихы Ресейдің құрамды бөлігінде қаралды, империялық көзқарас – моноцентризм үстемдік алды. Отаршыл жүйе заманында халықтың менталитеті өзгерді. Батыр халық қуғыншылықты көре-көре жалтақ болды, ел арасында сөз жүрді, өтірік-өсек, сырттан ғайбаттау «донос» культқа айналды. Оның тілі, діні, ділі, тарихы ұрпаққа керек болудан қалды. Халық өз тарихын білмейтін халге жетті.

Тәуелсіздік алған сәтте халықтың рухы жоғары болуы керек. Халық өзінің әлемдік өркениеттегі орнын білу қажет. Жаңа буынның санасын, тарихи санасын қалыптастыру керек. Бір сөзбен айтсам: тарихи сананы қалыптастыру өмір мүддесінен, тәуелсіз мемлекет мүддесінен туындайды» (Қозыбаев, 1998: 99-100), – деп дұрыс түсіндірген.

Манаш Қабашұлы тарихи сананы, ұлттық тәуелсіздік санасын қалыптастыратын отандық тарихшылардың жасы мен білім құрылымына да талдау жасай отырып былай деген: «Тарихшылар қауымының басым көпшілігі – біріншіден, қарт адамдар. Екіншіден, бір қомақты бөлігі – кешегі партия тарихын зерттегендер. Үшіншіден, біздің көпшілігіміз догматизм рухы басым кезде тәрбие алғандығымызды жасыра алмаймыз. Төтріншіден, жас ғалымдар уақытша қиындықтарға көне алмай, ғылымды тастап кетуде. Бесіншіден, жас буынның басым көпшілігі тіл білмейді, көбі мамандықты тарихтың жаңа кезеңінен алған, оның үстіне еті тірілері аспирантураға келмейді. Аға буын мен кіші буынның арасы үзіліп барады» (Қозыбаев, 1998:100). Алайда академик атап көрсеткен тарихшылар қауымындағы сол мәселелер қазір де түбегейлі өзгере қойған жоқ. Сол ескі догматизмнің сарқыншақтары тарих ғылымы саласына әлі де ықпал жасап келеді. Әсіресе, тарихшы буындар арасындағы алшақтықтар тым алыстап бара жатқан жайы бар. Бұларды мемлекеттік деңгейде қарастырып шешеу қажет деп санаймыз.

Ғұлама ғалым тәуелсіз Қазақстан халқымызның менталитеті қандай болуы керек, оның қандай қуат-жігері бар, жаңа нарық заманына мүмкіндігі қандай деген сауалға жауап іздеген-ді» (Қозыбаев, 1998: 82-83). Ол өзі көтерген осы мәселелерге жауапты Абай ілімінен қарастырады. Бұл ғалымның сұңғылалығын көрсетеді. Өйткені ол шеттен енгізіп күштеп таңылған идеологиялық «измдердің» қазақты көркейтпейтіне көзін жеткізген. Сондықтан тек Абай ілімі ғана қазақты кемелдендіретін рухани қайнары екенін тәуелсіздіктің алғашқы жылдары атап көрсетуінің маңызы зор. Қазірге дейінгі қоғамдық тәжірибелер ғалымның көзқарасының дұрыстығын дәлелдеді. Президентіміз Қасым-Жомарт Тоқаев өзінің 2020 жылы 8 қаңтарда жариялаған «Абай және

XXI ғасырдағы Қазақстан» атты маңызды мақаласында Абай ілімінің қазақ халқының рухани кемелденуіндегі маңызын терең пайымдады. Ендігі жерде Абай ілімін ұлттық идеологияның негізі ретінде қолданысқа енсе, дәйекті атқарылса игі еді дегіміз келеді. Халқымыз «өз ақылым - ақыл-ақ, басқаныкі – сандырақ» – деп текке айтпаса керек-ті.

Манаш Қозыбаев тәуелсіздікті ең жоғары ұлттық құндылық деп санайды. Ол: «Тәуелсіздік! Қандай рухты, жүрекке қандай жылы, жаныңа қандай жайлы ұғым. Жатса түсінен, жүрсе есінен кетпеген ата-бабаның ғасырлық арманы сол бір ғажайып тәуелсіздік емес пе?» – дейді. Сондай-ақ ол тәуелсіздікке халқымыздың үлкен бодау берумен жеткенін ескертеді. «Тәуелсіздік – дейді ғалым, – қаншама ардагерлеріміз осы тәуелсіздіктің өзі емес, тек сәулесі үшін қанын төкті, жанын пида етті десеңіші! Тіпті тереңінен толғанып ойласақ, халқымыздың барша тарихы онымен тығыз байланысты емес пе?» (Қозыбаев, 1998:15), – деп, ой-санаға түрткі салады. Сонымен бірге тәуелсіздікте болатын критерийлерді де анықтап көрсетеді.

Ғалым «тәуелсіздік ең алдымен саяси тәуелсіздік. Қазақ елінің тәуелсіздік жағдайындағы екі жыл даму процесі тәуелсіздіктің сан алуан сыры, сан алуан қыры бар екенін танытты», – деп санайды. Сондай-ақ елімізде тәуелсіз мемлекет құрылымның орнатылып жатқанын, жоғарыдан төменге дейін жаңа мемлекеттік басқару жүйесін қалыптастыру жұмыстарының жүріп жатқын айта келіп, «кешегі жоспарлы кеңес экономикасын нарықты экономика жолына көшіру ісі қызыу қолға алынып жатыр. Саяси тәуелсіздікті экономикалық тәуелсіздікпен бекіту біздің жаңа жолымыздағы ең бір басты бағыт», – деп түсіндіреді. Алайда ол экономикалық трансформацияның беталыс бағытынан алаңдайтынын жасырмайды: «Шынын айту керек, ата-баба тапқан мал, қойны толы қазыналы жер ұстағанның қолында, тістегеннің аузында кетпей ме деп қорқасын» (Қозыбаев, 1998:16), – деген сөзінен ғалымдық көрегендік қасиеттің жатқанын аңғарамыз. Шынында бұл нағыз ғұлама ғалымға тән ерекшелік. Академик қорықса қорыққандай жағдайдың елімізде орын алғанын, оны қайта реттеу өте қиынға соғып отырғанын терең сезініп жүрміз.

«Тәуелсіздіктің тағы бір саласы – рухани тәуелсіздік», – дейді ғалым. «Ғасырлар бойы отаршылдарға, келімсектерге табынып үйренген халық үрейден жаңа-жаңа есін жигандай... Анадан шыққан тілімізді, атадан өрбіген тарихымызды бірізділікке салып, халықтың ана тілін, тарихын қалпына келтіру – бұдан артық игі тілек, игі мақсат болуы мүмкін емес», – деп атап көрсетіп, тіл мен тарихтың ұлттық руханияттағы маңызын терең пайымдайды. Бұл процестердің баяулау болса да жүріп жатқанын жоққа шығаруға болмайды.

Егемендіктің ел өміріне әкелген оң өзгерістерін ғалым жоғары бағалайды. Ол: «Кешегі кеңес заманында социалистік идеологияның құлы болған зиялы қауым жаңа өмірде жаңа мұраттар іздей бастады.

Қазақстанда тұңғыш бүкілхалықтық Құрылтай өткізілді. «Жинал қазақ жеріне, егеменді еліңе» – деген дабыл шартарапқа жетті. Сыртта жүрген қазақтардың елге оралу көші басталды. Бұған қуанбағанда, шүкіршілік етпегенде, неге тәубе етерсің, бауырым!» (Қозыбаев, 1998:17), – деп ағынан жарылады. Бұл арада академик, шетелдерде тұратын этникалық қазақтардың тарихи Отанына оралуын тәуелсіз Қазақстанның саяси, экономикалық және рухани дамуында аса маңызды рөл атқаратынын көрегендікпен көріп қуанғаны – ұлттың қуаншы болып табылады. Іс жүзінде елге келген қандастар ғалым күткен үмітті толығымен ақтады. Оның нақыл мысалдарын мақала авторының баспадан жаңа шыққан монографиясынан (Мұқаметханұлы, 2021) көре аласыздар.

Манаш Қозыбаев социалистік қоғамның көмескі сырын ашып көрсетеді. Ол социализмді «Құрсауланған социализм әуелі малды алды, одан кейін жанды алды, миллиондаған жазықсыз жан қанданды, тұтас бір халықтар елінен айырылып, зарланды... Ендеше, социализм дегеннің екі беті бар, ағы мен қарасы, ішінде аласы бар» (Қозыбаев, 1998: 22-23), – деп сипаттайды. Ғалымның бұл сөзінен социализмнің қандай қоғам болғанын білуге болады. Ол «Кеңестік заманның күйреуінің бір себебі – халықты алдап, арманды қиялға айналдыруында» (Қозыбаев, 1998: 81), – деп санайды. Бір ғажайып бүгінгі күні «ішінде аласы бар, халықты алдаған» сол социализмді «сағына бастаған» атағы алатаудай жазушыны түсіне алмайсыз!

«Енді сол бостандықты экономикалық, рухани, ақпараттық, экологиялық, ғылыми тәуелсіздіктермен жан-жағынан сүйемелдеуіміз керек» (Қозыбаев, 1998:58), - дейді ғалым. Бұл іс жүзінде әр саланың тәуелсіздікті нығайту, әлеуметтік даму үшін атқаратын борышы болып табылады, атқаралып та жатыр.

Тәуелсіз мемлекет құрудың алғашқы он жылында академик Манаш Қабашұлы ұлттық тарихи сананы, тәуелсіздік сананы қалыптастыру үшін бүкіл ынта-пейілімен жанкешті жұмыстар жасап, халқымыздың ой-санасының түбегейлі өзгеруіне аса зор ықпал жасады. Оның нәтижесін бүгінгі таңдағы халқымыздың қоғамдық ой-санасының өзгеруінен, ұлттық құндылық талғамдарының биіктегенінен көруге болады. Елімізде «Тәуелсіздік басты құндылық» деген концепция қалыптасып кетті.

Бұл әрине еліміздің тәуелсіз дамуының отыз жылдық қоғамдық практикасының заңды тұжырымы. Сондай-ақ мұны ғұлама ғалым, отандық бас тарихшы болған Манаш Қозыбаевтың тәуелсіздік сананы қалыптастыру жолында жасаған ағартушылық қызметінен бөле қарауға да болмайды. Өйткені ол қазақстандықтарды отарлық санадан арылып, тәуелсіздік құндылықтарды қалыптастыруға идеологиялық негіз қалаушылардың бірі және бірегейі бола білді.

Академик Манаш Қабашұлы Қозыбаев халқымыздың тарихи санасын жаңғыртуда, тәуелсіздік санасын қалыптастыруға жалпы халық жеңіл түсініп, оңай қабылдайтын жалынды публицистикалық



жанырды көп қолданып, тарихи, саяси, мәдени-өркениет және тәуелсіздік ұғымдарын анықтап түсіндіру арқылы қоғамдық ой-сананың өзгеруіне пәрменді ықпал етті. Бейне XVIII ғасырда өмір сүрген Француз философы, энциклопедияшылар өкілі Дени Дидроның сол замандағы ғылым, білім мен ұғымдарды жүйелеп шықаны сияқты, Манаш Қозыбаев та энциклопедист ағартушы бола білді. Оның ой-сананы ағарту жолында атқарған қызметі, іс жүзінде Қазақстан қоғамында ағартушылық рөл атқарды. Ғалым тарихи фактілерді егенменді елдің мүддесі тұрғысынан жаңаша пайымдап, ұлт тарихының өткені мен бүгінін, келешегін өзара байланыстырып жан-жақты ашып көрсетіп, жаңа тәуелсіз қоғамдық ойдың қалыптасуына теориялық негіз қалады. Сондықтан Манаш Қабашұлы Қозыбаевты тәуелсіздік сананың алғашқы жаршысы болған ұлы тұлғала деп санаймыз.

#### Әдебиеттер тізімі

- Академик Манаш Қозыбаев / Пірманов Ә., Қапаева А. (құрастырғандар). Алматы: Атамұра, 2001. 240 б.  
 Асылбеков М. Толенова З. Академик М.К. Қозыбаев: ғұлама ғалым, ірі қоғам қайраткері. Алматы: Елтаным баспасы, 2014. 280 б.  
 Жұлдызы жанған ғұлама / Сағымбай Қозыбаев (құрастырғандар). Алматы: Атамұра, 2003. 288 б.  
 Историк в меняющемся мире = Тарихшы және оның заманы / Қозыбаев И.М., Тулеуова Ш.О. (составители). Алматы: Раритет, 2021. 480 с.  
 Қозыбаев М.К. Тарих зердесі – Замана асуы (Бірінші кітап). Алматы: Ғылым, 1998. 344 б.  
 Манаш Козыбаев – Человек в истории / Ильяс Козыбаев (Составитель). Алматы: «Ғылым», 2006. 232 с.  
 Мұқаметханұлы Н. Халықаралық феномен: қазақ халқының бөлінуі мен тұтастану үдерісі. Алматы: Қазақ университеті, 2021. 250 б.  
 Мұтанов Г.М. Манаш Қозыбаев өнегелі өмір / (Бас ред. Мұтанов Г.М.). Алматы: Қазақ университеті, 2016. 393 б.

#### References

- Akademik Manash Kozybaev (Academician Manash Kozybayev) / Pirmanov A., Kapayeva A. (qurastyrgandar). Almaty: Atamura, 2001. 240 b. [In Kazakh].  
 Asylbekov M. Tolonova Z. Akademik M.K. Kozybaev: gulama galym, iri qogam qajratkeri (Kozybayev: a great scientist, a major public figure). Almaty: Eltanym baspasy, 2014. 280 b. [In Kazakh].  
 Zhuldyzy zhangany gulama (The famous scientist) / Sagymbaj Kozybaev (kurastyrgandar). Almaty: Atamura, 2003. 288 b. [In Kazakh].  
 Istorik v menyayushchem mire = Tarihshy zhane onyng zamany (A historian in a changing world) / Kozybaev I.M., Tuleuova Sh.O. (sostaviteli). Almaty: Raritet, 2021. 480 s. [In Russian].  
 Kozybaev M.K. Tarih zherdesi – Zamana asuy (Birinshi kitap) (The study of history is a milestone of time). Almaty: Gylym, 1998. 344 b. [In Kazakh].  
 Manash Kozybaev – Chelovek v istorii (Manash Kozybayev – A man in history) / Il'yas Kozybaev (Sostavitel'). Almaty: «Gylym», 2006. 232 s. [In Russian].  
 Muqamethanuly N. Halyqaralyq fenomen: qazaq halqynyng bolinui men tutastanu yderisi (International phenomenon: the process of separation and unification of the Kazakh people). Almaty: Kazak universiteti, 2021. 250 b. [In Kazakh].  
 Mutanov G.M. Manash Kozybaev onegeli omir (Manash Kozybayev – exemplary life) / (Bas red. Mutanov G.M.). Almaty: Kazak universiteti, 2016. 393 b. [In Kazakh].

МРНТИ 03.20

DOI 10.51943/1814-6961\_2021\_4\_252

### ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ ВКЛАД Б.М. СУЖИКОВА В РАЗВИТИЕ ОТЕЧЕСТВЕННОЙ НАУКИ (к 70-летию со дня рождения ученого)

Алимгазинов Кайрат Шакаримович<sup>1\*</sup>

<sup>1</sup>Архив Президента РК, Алматы, Казахстан

\*Автор-корреспондент  
 E-mail: alimgazinov@gmail.com

**Аннотация.** Публикация посвящена памяти ведущего научного сотрудника Института истории и этнологии им. Ч. Валиханова, кандидата исторических наук Б.М. Сужикова. Вся его жизнь связана с Институтом и служению исторической науке. В публикации дается обзор его научной биографии, его деятельности как заведующего Отделом методологии истории, историографии и источниковедения. Дается анализ научных трудов ученого, его вклада в формирование мировоззрения отечественных историков. На примере разбора ряда исследований Б.М. Сужикова, раскрываются причины актуальности и по сей день его научного наследия.

**Ключевые слова:** XX век, зарубежная казахстаника, этнос, полиэтничность, историческое сознание, историографический метод.

**МАЗМҰНЫ  
СОДЕРЖАНИЕ  
CONTENTS**

**ДЕРЕКТАНУ ЖӘНЕ ТАРИХНАМА  
ИСТОЧНИКОВЕДЕНИЕ И ИСТОРИОГРАФИЯ  
SOURCE STUDING AND HISTORIOGRAPHY**

- Әбсадық А.А., Қабылдинов З.Е., Арықбаева Ж.  
А. ВАСИЛЬЕВТИҢ «ИСТОРИЧЕСКИЙ ОЧЕРК РУССКОГО ОБРАЗОВАНИЯ  
В ТУРГАЙСКОЙ ОБЛАСТИ» АТТЫ ЕҢБЕГІНІҢ ТАРИХИ ДЕРЕКТІК  
ЖӘНЕ ТАНЫМДЫҚ МӘН-МАҢЫЗЫ (ОЧЕРКТИҢ І БӨЛІМІ БОЙЫНША).....5
- Нартбаев Ш.Ж., Қабыл А.Ә., Мамраймов С.Д.  
ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ҰЛТ-АЗАТТЫҚ ҚОЗҒАЛЫСТАР ТАРИХЫН (XVIII-XIX ҒАСЫРЛАР)  
ЗЕРТТЕУДІҢ ЖӘНЕ ОҚЫТУДЫҢ МАҢЫЗЫ, ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....16
- Мақсұтова А.Ә., Кумеков Б.Е., Апашева С.  
М.Х. ДУЛАТИ ЖӘНЕ ОНЫҢ «ТАРИХ-И РАШИДИ»  
ЕҢБЕГІ ОРТАЛЫҚ АЗИЯ ЕЛДЕРІ МЕН ҚАЗАҚСТАН ТАРИХНАМАСЫНДА.....26

**ОРТА ҒАСЫРЛАР ТАРИХЫ  
СРЕДНЕВЕКОВАЯ ИСТОРИЯ  
MEDIEVAL HISTORY**

- Уткирбай Ағатай  
КОПЬЯ И ПИКИ ПОЗДНЕСРЕДНЕВЕКОВЫХ КОЧЕВНИКОВ ВЕЛИКОЙ СТЕПИ  
(ПО МАТЕРИАЛАМ ГЕРОИЧЕСКОГО ЭПОСА КАЗАХОВ (НОГАЙЛИНСКИЙ ЦИКЛ).....36
- Маргулан А.С.  
АНАЛИЗ ВОСТОЧНЫХ ЛЕТОПИСЕЙ XIV-XVI ВВ.  
ПО ГЕНЕАЛОГИИ ЧИНГИСХАНА И ЭМИРА ТИМУРА.....45
- Кутулуков Ш.П.  
ОСОБЕННОСТИ ФОРМИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВА  
КОЧЕВЫХ УЗБЕКОВ В КОНТЕКСТЕ КОНСТРУКТИВИЗМА.....56
- Лалин Н.С.  
СУЛТАН УРАЗ-МУХАММЕД И КАЗАХСКО-РУССКИЕ ПОСОЛЬСКИЕ  
СВЯЗИ В КОНЦЕ XVI В. (ПО МАТЕРИАЛАМ РҒАДА).....65

**ЖАҢА ЗАМАН ТАРИХЫ  
НОВАЯ ИСТОРИЯ  
NEW HISTORY**

- Torlanbayeva K.  
COLONIAL RUSSIA'S POLICY TOWARDS ISLAM IN KAZAKHSTAN  
(BASED ON THE MATERIALS OF THE ORENBURG STATE ARCHIVE).....76
- Ахмет А.К., Шотанова Г.А., Ужкенов Е.М., Ермекбаев А.А.  
ЖӨҢГІР ХАН: КҮНГЕЙ МЕН КӨЛЕҢКЕ БЕТТЕРІ.....81
- Әпендиев Т.Ә.  
ҚАЗАҚ ТАРИХЫНДАҒЫ КЕНЕСАРЫ ХАННЫҢ БАТЫРЛЫҚ ТҮЛҒАСЫ.....91
- Kaumen D.I., Sadykov T.S., Maxutova A.A.  
NATIONAL HUMAN CAPITAL IN KAZAKHSTAN AT THE BEGINNING  
OF THE XX CENTURY: STUDY OF THE ACTIVITIES OF THE ALASH INTELLIGENCE.....99

**КЕҢЕС ДӘУІРІ ТАРИХЫ  
ИСТОРИЯ СОВЕТСКОГО ПЕРИОДА  
SOVIET PERIOD HISTORY**

Кабульдинов З.Е., Оралова А.А., Тылахметова А.С. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ИЗ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЖИЗНИ С. САДУАКАСОВА.....	107
Капаева А.Т. КЕҢЕС ӨКІМЕТІНІҢ «ӘСКЕРИ КОММУНИЗМ» ЖАҒДАЙЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ АЗЫҚ-ТҮЛІК САЯСАТЫ.....	117
Мусағалиева А.С. ЧИСТКА КОЛХОЗОВ ОТ «БАЙСКО-КУЛАЦКОГО ЭЛЕМЕНТА...»: РЕПРЕССИВНАЯ ПОЛИТИКА СОВЕТСКОЙ ВЛАСТИ В ТЕЛЬМАНОВСКОМ РАЙОНЕ КАРАГАНДИНСКОЙ ОБЛАСТИ В 1932-1933 ГГ.....	125
Мұқтар Ә.Қ., Ахметова У., Жумабаев А. ПРОРВА-АСТРАХАНЬ ЛАГЕРЛЕРІ ТАРИХЫ АРХИВ ДЕРЕКТЕРІНДЕ (1932-1950 ЖЖ.).....	136
Қозыбаева М.М., Құдайбергенова А.И., Байдалы Р.Ж. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ 1921-1922 ЖЫЛДАРДАҒЫ АШАРШЫЛЫҚ ЖӘНЕ ОНЫҢ ЗАРДАПТАРЫ (СОЛТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН МАТЕРИАЛДАРЫ НЕГІЗІНДЕ).....	149
Хайдаров Е.Е. ОРАЛ ГУБЕРНИЯСЫНДАҒЫ АШАРШЫЛЫҚ (1921-1922 жж.).....	157
Конкабаева А.Н., Мурзаходжаев К.М. НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ ИСТОРИИ ГОЛОДА В КАЗАХСТАНЕ В 1921-1922 ГОДАХ: В АРХИВНЫХ ДОКУМЕНТАХ И ПИСЬМЕННЫХ МАТЕРИАЛАХ.....	166
Мухамбетғалиева А.К. ПЕНСИОННОЕ ОБЕСПЕЧЕНИЕ НАСЕЛЕНИЯ АКТЮБИНСКОЙ ОБЛАСТИ В ПОСЛЕВОЕННЫЕ ГОДЫ (1946-1953).....	172
Аманбекова Н.Д., Бакирова Ж.С. 1925-1991 ЖЫЛДАРДАҒЫ ЗАЙСАН ҚАЛАСЫНЫҢ ӘЛЕУМЕТТІК-ЭКОНОМИКАЛЫҚ, МӘДЕНИ ДАМУЫ: ТАРИХИ ТАЛДАУ.....	182

**САЯСИ ТАРИХ  
ПОЛИТИЧЕСКАЯ ИСТОРИЯ  
POLITICAL HISTORY**

Борбасов С.М., Жүнісова Б.Н. ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ СЫРТҚЫ САЯСАТТАҒЫ БАСЫМДЫҚТАРЫ: ҚАЗІРГІ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ НЕГІЗГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ.....	191
---	-----

**ЭТНОЛОГИЯ ЖӘНЕ АРХЕОЛОГИЯ  
ЭТНОЛОГИЯ И АРХЕОЛОГИЯ  
ETHNOLOGY AND ARCHEOLOGY**

Ақымбек Е.Ш., Железняков Б.А. АНТИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ЕРТЕ ОРТА ҒАСЫРЛАРДАҒЫ ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАННЫҢ ОЙМЫШТЫ ТАС МӨРЛЕРІ.....	204
Тұяқбаев М.Қ., Түрсүн Х.М., Исаев М.С., Байболов Б.Қ., Шаметов С.Т. ҚОЖА АХМЕТ ЯСАУИ КЕСЕНЕСІ МАҢЫНДАҒЫ ҮЛКЕН «ҚЫЛУЕТ» ЖЕРАСТЫ МЕШТІНІҢ АРХЕОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕЛУІ.....	213
Утубаев Ж.Р. АНТИЧНЫЕ ПОСЕЛЕНИЕ БАЛАНДЫ.....	222

Ужкенов Е.М., Шотанова Г.А., Морякова М.Т.  
ФЕНОМЕН ОСЕДЛОЙ КУЛЬТУРЫ В КОЧЕВОЙ СРЕДЕ  
(НА ПРИМЕРЕ ЗОЛОТООРДЫНСКОГО ГОРОДИЩА АКТОБЕ).....230

Имярова З.С., Джон А.А.  
ВЛИЯНИЕ ЭТНИЧЕСКОЙ СРЕДЫ НА ТРАДИЦИОННУЮ  
КУЛЬТУРУ КИТАЙСКИХ МУСУЛЬМАН (ДУНГАН) В ЦЕНТРАЛЬНОЙ АЗИИ.....239

**ЕСКЕ АЛУ  
ПАМЯТЬ  
MEMORY**

Мұқаметханұлы Н.  
АКАДЕМИК МАНАШ ҚОЗЫБАЕВ - ТӘУЕЛСІЗДІК САНАНЫҢ ЖАРШЫСЫ  
(ҒАЛЫМНЫҢ 90 ЖЫЛДЫҒЫНА).....248

Алимгазинов К.Ш.  
ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЙ ВКЛАД Б.М. СУЖИКОВА В РАЗВИТИЕ  
ОТЕЧЕСТВЕННОЙ НАУКИ (К 70-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ УЧЕНОГО).....252

**ҒЫЛЫМИ ӨМІР  
НАУЧНАЯ ЖИЗНЬ  
SCIENTIFIC LIFE**

ТОРЖЕСТВЕННОЕ МЕРОПРИЯТИЕ ПО ВРУЧЕНИЮ НАГРАД – ОСНОВОПОЛОЖНИКУ  
АНТРОПОЛОГИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЙ В КАЗАХСТАНЕ ОРАЗАКУ ИСМАГУЛОВУ  
И ВИДНОМУ АНТРОПОЛОГУ АЙНАГУЛЬ ИСМАГУЛОВОЙ.....256

Әлімғазы Дәулетхан  
АКАДЕМИК ОРАЗАҚ СМАҒҰЛОВ ТАҒЫЛЫМЫ.....258

**Басуға 23.12.2021 қол қойылды**  
Шартты баспа табағы –12,5  
Офсеттік басылым  
Таралымы 150 дана.

Ш.Ш. Уәлиханов атындағы  
Тарих және этнология институты, «Отан тарихы»  
журналының редакциясында басылды